

## मराठवाडा विभागातील स्त्री भ्रूण हत्येची सद्यस्थिती: एक अभ्यास

प्रा. हादवे महादेव श्रीकृष्ण,

Email ID :- [hadvems@gmail.com](mailto:hadvems@gmail.com) Mob. No 9175884590

आर. बी. एम. अध्यापक विद्यालय, हद्दा, ता. वसमत जिल्हा हिंगोली

### सारांश

स्त्री भ्रूण हत्या ही एक गंभीर सामाजिक समस्या आहे, जी विशेषतः मराठवाडा विभागातील ग्रामीण व शहरी भागात प्रकर्षाने जाणवते. तंत्रज्ञानाचा गैरवापर, लिंगभेद, सामाजिक मानसिकता, व हुंडा पद्धती यामुळे या समस्येची तीव्रता वाढत आहे. या संशोधनाचा उद्देश स्त्री भ्रूण हत्येच्या सद्यस्थितीचा सखोल अभ्यास करून तिच्या सामाजिक परिणामांची तपासणी करणे आणि समस्येवर उपाययोजना सुचवणे आहे.

### प्रस्तावना

स्त्री भ्रूण हत्या ही समस्या केवळ मराठवाडाच नव्हे, तर भारताच्या विविध भागांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर दिसून येते. लिंग समानतेच्या अभावामुळे आणि मुलगा-मुलगी यामध्ये दुजाभावामुळे समाजात स्त्रियांना दुय्यम स्थान दिले जाते. मराठवाडा विभागातील लिंग गुणोत्तराचा असमतोल ही समस्या अधिक गडद बनवते. स्त्री भ्रूण हत्येमुळे केवळ समाजाचे लिंग गुणोत्तरच बिघडत नाही, तर समाजाची नैतिक मूल्ये आणि सांस्कृतिक समतोलही धोक्यात येतो.

स्त्री भ्रूण हत्या ही एक प्रकारची हिंसा असून, ती सामाजिक आणि मानवी अधिकारांचे उल्लंघन करते. तंत्रज्ञानाच्या वाढत्या वापरामुळे भ्रूणाचे लिंग ओळखणे अधिक सोपे झाले आहे, आणि त्यामुळे स्त्री भ्रूण हत्येच्या घटनांमध्ये वाढ झाली आहे. आधुनिक समाजात अशा घटनांचा होत असलेला प्रसार ही अत्यंत चिंतेची बाब आहे. परिणामी, स्त्रियांवरील हिंसाचार आणि भेदभाव थांबवण्यासाठी समाजाच्या मानसिकतेत सकारात्मक बदल घडवून आणण्याची नितांत आवश्यकता आहे. मराठवाड्यातील ग्रामीण भागांमध्ये या समस्येवर उपाय शोधण्यासाठी शिक्षण, जनजागृती आणि कायद्यांची कडक अंमलबजावणी यांचा प्रभावी उपयोग होणे गरजेचे आहे.

### संशोधन उद्दिष्टे

1. मराठवाडा विभागातील स्त्री भ्रूण हत्येची सद्यस्थितीचा अभ्यास करणे.
2. स्त्री भ्रूण हत्येच्या प्रमुख कारणांचा शोध घेणे.
3. या समस्येचा समाजातील सामाजिक आणि सांस्कृतिक परिणाम समजून घेणे.

4. समस्या सोडवण्यासाठी प्रभावी उपाययोजना प्रस्तावित करणे.

### संशोधनाची गरज

1. मराठवाडा विभागातील लिंग गुणोत्तरामध्ये वाढत्या असमतोलामुळे भविष्यातील लोकसंख्येवर विपरित परिणाम होण्याची शक्यता आहे.
2. स्त्री भ्रूण हत्या केवळ लिंगभेदाचाच प्रश्न नसून सामाजिक व आर्थिक विकासालाही आव्हान देते.
3. हुंडा पद्धती, शिक्षणाचा अभाव आणि महिलांविषयी असलेली सामाजिक मानसिकता दूर करण्यासाठी प्रभावी उपायांची आवश्यकता आहे.
4. कायद्याच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी डेटा आणि संशोधनाच्या आधारावर धोरणे तयार करणे आवश्यक आहे.
5. लिंग गुणोत्तर बिघडल्याने निर्माण होणाऱ्या सामाजिक समस्यांना रोखण्यासाठी त्वरित पावले उचलणे गरजेचे आहे.
6. महिलांच्या आरोग्य आणि त्यांच्या मूलभूत हक्कांच्या संरक्षणासाठी प्रभावी उपाययोजना गरजेच्या आहेत.

### संशोधनाचे महत्त्व

1. स्त्री भ्रूण हत्येविरोधात जनजागृती करण्यासाठी संशोधन महत्त्वपूर्ण आहे.
2. समाजात लिंग समानता निर्माण करण्यासाठी प्रभावी धोरणे सुचवता येतील.
3. महिलांच्या सन्मान आणि त्यांच्या हक्कांचे रक्षण करण्यासाठी या संशोधनाचा उपयोग होईल.
4. मराठवाड्यातील समस्येचा अभ्यास केल्याने राष्ट्रीय व जागतिक स्तरावरही उपाययोजनांमध्ये मदत होईल.

### संशोधन गृहीतके

1. मराठवाडा विभागात स्त्री भ्रूण हत्येचे प्रमाण ग्रामीण भागात जास्त आहे.
2. तांत्रिक प्रगतीचा गैरवापर स्त्री भ्रूण हत्येचे प्रमुख कारण आहे.
3. स्त्री भ्रूण हत्या रोखण्यासाठी कायद्यांची प्रभावी अंमलबजावणी व जनजागृती गरजेची आहे.

### संशोधन साधन

1. प्राथमिक साधन: सर्वेक्षण, मुलाखती, आणि फोकस ग्रुप डिस्कशन.
2. दुय्यम साधन: सरकारी अहवाल, संशोधन निबंध, शैक्षणिक जर्नल्स, आणि माध्यम अहवाल.

## संशोधन पद्धती

संशोधनासाठी वर्णनात्मक व विश्लेषणात्मक पद्धतींचा उपयोग करण्यात आला. आकडेवारी गोळा करण्यासाठी यादृच्छिक नमुना पद्धतीचा अवलंब केला गेला. मराठवाड्यातील ग्रामीण व शहरी भागातील निवडक कुटुंबांशी संवाद साधला गेला आणि त्यावर आधारित निष्कर्ष काढण्यात आले.

## संशोधन निष्कर्ष

1. स्त्री भ्रूण हत्येचे प्रमाण मराठवाड्यात चिंताजनक स्तरावर आहे, विशेषतः ग्रामीण भागात.
2. हुंडा प्रथा, आर्थिक अडचणी, आणि सामाजिक मानसिकता यामुळे ही समस्या वाढली आहे.
3. महिलांच्या शिक्षण आणि आर्थिक सबलीकरणामध्ये कमतरता असल्याने समाजात लिंग समानतेचा अभाव आहे.
4. कायद्यांची अंमलबजावणी प्रभावी नसल्याने समस्येचे निराकरण होण्यात अडथळे येत आहेत.

## संशोधन शिफारशी

1. कठोर कायदे: स्त्री भ्रूण हत्येविरोधात कठोर कायद्यांची अंमलबजावणी करावी.
2. महिला सबलीकरण: महिलांना शिक्षण आणि आर्थिक स्वावलंबनासाठी विशेष योजना राबवाव्यात.
3. सामाजिक जनजागृती: स्त्री भ्रूण हत्येविरोधात जनजागृती मोहीम राबवावी.
4. तांत्रिक गैरवापर रोखणे: लिंग निदान तंत्रज्ञानाच्या गैरवापरावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी उपाययोजना कराव्यात.
5. शालेय शिक्षण: शाळांमध्ये लिंग समानता आणि स्त्री सन्मान याविषयी शिक्षण देणे आवश्यक आहे.

## संदर्भग्रंथ सूची

1. भारत सरकारचा लोकसंख्या अहवाल, 2021
2. मराठवाडा विभागातील सामाजिक-आर्थिक अहवाल, 2020
3. "स्त्री भ्रूण हत्या: एक सामाजिक समस्या," डॉ. अनुपमा देशमुख, 2019
4. राष्ट्रीय महिला आयोगाचा अहवाल, 2020
5. विविध शैक्षणिक जर्नल्स आणि माध्यम अहवाल.

## KeyWords

मराठवाडा विभागा, स्त्री भ्रूण हत्या, सदयस्थिती